

VYHODNOCENÍ VLIVŮ ZÁSAD ÚZEMNÍHO ROZVOJE KARLOVARSKÉHO KRAJE NA ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Příloha č.2

Zhodnocení krajinného rázu na území Karlovarského kraje

Odpovědný řešitel:

RNDr. Petr Anděl, CSc.

Spoluřešitelé:

Ing. Ivana Gorčicová

Ing. Lenka Bradáčová

Mgr. Richard Višňák PhD

OBSAH:

1. Úvod	3
2. Metodika	6
2.1. Základní postup	6
2.2. Část analytická	6
2.3. Část kategorizační	6
2.4. Část syntetická	7
3. Kategorizace území z hlediska legislativy	9
4. Kategorizace území z hlediska odborného posouzení krajinného rázu	11
4.1. Popis krajinných celků	12
4.2. Kategorizace území	17
4.3. Význam kategorií ochrany krajinného rázu	19
5. Celkové vyhodnocení	20
6. Závěr	21

Tato zpráva byla zpracována jako příloha č. 1 Vyhodnocení vlivů ÚP VÚC Karlovarského kraje – koncept na životní prostředí dle zákona č. 100/2001 Sb., v platném znění. Výsledky zprávy byly využity a respektovány při zpracování dokumentace Vyhodnocení vlivu ZÚR Karlovarského kraje na životní prostředí dle přílohy k zák. č. 183/2006 Sb., v platném znění.

1. ÚVOD

Předkládaná zpráva byla zpracována na základě objednávky Karlovarského krajského úřadu s cílem zhodnotit krajinný ráz na území Karlovarského kraje. Tato zpráva byla zpracována pro potřeby dokumentace Vyhodnocení vlivů ÚP VÚC Karlovarského kraje na životní prostředí a její výsledky byly využity a respektovány při zpracování dokumentace Vyhodnocení vlivů ZÚR Karlovarského kraje na životní prostředí.

S pojmem „krajinný ráz“ se s větší četností setkáváme teprve v posledních přibližně deseti letech, kdy toto slovní spojení proniklo do naší legislativy prostřednictvím zákona č. 114/1992 Sb. Krajinné hodnoty území sice byly známy, popisovány a ceněny již velmi dávno předtím, chyběly však metodické nástroje, který by je dokázaly uchopit a „zpřístupnit“ pro formální i věcnou ochranu. Citovaný zákon již svým pojmenováním – zákon o ochraně přírody a krajiny – klade zvláštní důraz na pojem krajina, který se dosud objevoval pouze v pojmu chráněná krajinná oblast.

Praktické naplňování zákona ovšem narazilo na neurčitost pojmu krajinný ráz. Jeho základní atributy jsou sice heslovitě uvedeny v § 12, odst. 1 zákona, bylo však zapotřebí vypracovat metodiky, které by těmto pojmům daly bližší obsah a ukázaly vzorový postup, jak krajinný ráz hodnotit a oceňovat. Vzniklo tak více metodických materiálů, které se každý svým způsobem snaží s problematikou vyrovnat. Jejich společným rysem je značná popisnost, místy až nepřehlednost a nedostatek exaktních parametrů. Tyto rysy jsou přirozeným důsledkem toho, že krajinný ráz je velmi komplexní veličinou, do jejíhož hodnocení se promítá prvek subjektivity.

Zájmové území Karlovarského kraje se vyznačuje poměrně různorodou a většinou zajímavou krajinou s výraznými kontrasty. Osu území a jeho demograficko-ekonomické jádro tvoří třetihorní sníženina Chebsko-sokolovské pánve. Její velká část je silně poznamenána povrchovou těžbou uhlí a dalšími projevy novodobé antropogenní činnosti. Rozlehlá Chebská pánev je na severu ohraničena vrchovinou Smrčin, na JZ výběžkem Českého lesa (Dyleňský les) a na jihu volně přechází do Tachovské brázdy. Sokolovskou pánev ze severu ohraničuje výrazný zlomový svah Krušných hor, jižní protiklad tvoří Slavkovský les. Na jihovýchodě se tyčí neovulkanický masiv (rozlehlý stratovulkán) Doupovských hor. Jižní části Karlovarského kraje tvoří Tepelská vrchovina, okrajově i Jesenická pahorkatina. Reliéf kraje se vyznačuje

místa velkou dynamikou, na níž se podepsaly třetihorní tektonické pochody. Největší výškovou členitost mají úbočí Krušných a Doupovských hor při východním okraji Sokolovské pánve. Zde se také nachází nejnižší a nejvýše položené místo kraje – hladina Ohře u Lužného (cca 309 m) a vrchol Klínovce (1244 m) – tato dvě místa s rozdílem 935 metrů jsou od sebe vzdálena jen cca 10 km a je zde tak dosaženo vůbec největší relativní výšky v ČR.

Téměř 42 % území je zalesněno – největší podíl lesů mají Krušné hory, Slavkovský a Český les a Smrčiny, vysoce lesnatá je i severní část Doupovských hor. Naopak nejméně lesů je v Chebské a Sokolovské pánvi, nižší podíl lesů má i jihovýchodní část kraje. Přestože většina lesů má hospodářsky pozměněnou druhovou skladbu (zpravidla ve prospěch smrku), nezanedbatelný je i podíl lesů přirozených či polopřirozených. Nej kvalitnější jsou souvislé úseky květnatých bučin v severních svazích Doupovských hor a místa i v protilehlých úbočích Krušných hor. Ve vyšších polohách Krušných hor se vyskytují i přirozené smrčiny (zejména podmáčené). Pro náhorní plošiny Krušných hor a Slavkovského lesa jsou typické ochrannářsky velmi cenné rašelinné lesy, včetně porostů keřové i stromové blatky. Na ně pak navazují přirozená rašelinná bezlesí.

Významným krajinným prvkem je voda. Hlavním vodním tokem území je Ohře, která spojuje bývalá okresní města Cheb, Sokolov a Karlovy Vary. Její tok je z velké části přirozený, často s dobře zachovalou širokou nivou a s kvalitními doprovodnými biotopy. Ve východní části svého průchodu územím se zahlubuje do výrazného, krajinářsky a přírodně velmi cenného údolí na rozhraní Krušných a Doupovských hor. Také další vodní toky, jako je Libava, Teplá, Střela a další vytvářejí krajinářsky zajímavá údolí. Z vodních ploch jsou největší přehrady Jesenice a Skalka, z krajinářského hlediska jsou ale cennější četné menší rybníky rozseté v méně svažitéch částech regionu. Na ně pak navazují kvalitní břehové a mokřadní biotopy, které jsou hodnotné nejen esteticky, ale i po přírodovědné stránce. Význačná nelesní vegetace je zachována jednak na půdách zamokřených, jednak na půdách hydricky normálních až omezených v členitějším terénu.

Zcela specifickým fenoménem zájmového území je vysídlená („postkulturní“, resp. „postagrární“) krajina. Ta zaujímá značné rozlohy hned v několika částech kraje. Je důsledkem poválečného vysídlení německého obyvatelstva a následného budování vojenského prostoru Doupov, jakož i „železné opony“ na západní hranici kraje. V Krušných a Doupovských horách a při hranici s Bavorskem zaniklo mnoho obcí nebo jejich částí. Po staletí kultivovaná krajina přestala být udržována, na místo luk a polí se rozšířila travnatá lada; meze, bývalé zahrady a ruiny stavení zarostly stromy a křovinami. Ráz krajiny se pronikavě změnil, přičemž přírodní a estetické hodnoty nezřídka vzrostly. V současnosti tato krajina mnohde vytváří žádoucí kontrast vůči kultivované krajině moderní doby a často i hospodářsky uniformním lesům.

Karlovarský kraj se může pochlubit i řadou stavebních památek a cenných historických urbanistických celků. K nejvýznačnějším náleží hrad a zámek Bečov nad Teplou, zámek Kynžvart (obojí národní kulturní památky), městské památkové rezervace Cheb, Františkovy Lázně a Loka, městské památkové zóny Karlovy Vary, Mariánské Lázně, klášter Teplá a další. Vedle vyhlášených lázní s prameny minerálních vod je pro region význačná i historie hornictví. Dnešnímu dobývání hnědého uhlí v Sokolovské pánvi předcházelo dobývání rud v Krušných horách a Slavkovském lese, které tu zanechalo řadu technických památek a specifickou sídelní strukturu (Jáchymov, Horní Slavkov, Horní Blatná aj.). Místně se zachovala i hodnotná venkovská zástavba (zejména na území okr. Karlovy Vary).

Bližší popis přírodní, kulturní a historické charakteristiky krajinného rázu je nad rámec této dokumentace. Proto zde uvádíme alespoň rámcové členění území na krajinné celky (oblasti krajinného rázu), jejichž charakteristické rysy uvedeme ve stručném popisu.

2. METODIKA

2.1. Základní postup

Krajinný ráz Karlovarského kraje je hodnocen ve dvou úrovních. První část se zabývá legislativním hodnocením krajinného rázu se zaměřením zejména na lokalizaci přírodních parků na území kraje. Na základě toho je pak provedena kategorizace území. V druhé části je kategorizace provedena odborným posouzením. Krajinný ráz je velmi subjektivní záležitost a proto i vzniklá kategorizace území je značně subjektivní. Z obou dvou kategorizačních map byla na závěr provedena celková syntéza území z hlediska krajinného rázu.

2.2. Část analytická

V rámci analytické části byly vymezeny krajinné celky jednak dle současné legislativy a jednak podle přírodní charakteristiky území. Vycházelo se zejména z existujících přírodovědných členění, zejména členění biogeografického a geomorfologického. Na základě přírodní charakteristiky území bylo na území Karlovarského kraje vymezeno 8 bioregionů (viz mapa Bioregiony na území karlovarského kraje 1:400 000) a 15 krajinných celků, jejichž popis je uveden v kapitole 4.1. Mapa Rozdělení území na krajinné celky je zpracována v měřítku 1 : 400 000.

2.3. Část kategorizační

Cílem kategorizace je převést oborově velmi rozmanité údaje z analytických map na srovnatelné kategorie míry ochrany krajinného rázu.

Prvním krokem pro rozdělení území do dílčích částí (kategorií) je definice kritéria, podle kterého bude členění probíhat. V hodnocení se zabýváme potenciálním vlivem stavby na krajinný ráz. Proto kritériem pro rozdělení území bude *ochrana krajinného rázu* v určité části.

Při určování metodiky kategorizace vycházíme z následujících principů:

- vymezené kategorie musí mít reálný a pro uživatele dobře představitelný obsah. Proto základní členění z hlediska ochrany krajinného rázu je na území s nejvyšší ochranou, střední ochranou a nejnižší ochranou krajinného rázu
- počet kategorií musí umožňovat na jedné straně dostatečnou diferenciaci území, na druhé straně snižovat subjektivitu hodnocení. Z teoretických prací multikriteriálního hodnocení je známo, že optimální odhadovou stupnicí, je stupnice pětičlenná (viz např. Říha, 1995).

Výsledkem výše uvedených úvah je rozdělení území do tří základních kategorií: území s nejvyšší, střední a nejnižší ochranou krajinného rázu. Přitom kompromisní území se dělí na tři podkategorie, takže je celkem vymezeno 5 stupňů. Základní klíč pro kategorizaci je uveden v následující tabulce.

Tab.1: Základní charakteristika používaných kategorií a subkategorií

Kategorie	Sub kat.	popis	charakteristika	barevné označení
K 1	-	území s nejvyšší ochranou krajinného rázu	Území neprůchodné, mající nejvyšší stupeň ochrany, řadí se sem pouze lokality legislativně podchycené nebo svojí hodnotou zcela výjimečné	červená
K 2	K 21	území s vysokou ochranou krajinného rázu	území průchodné jen ve výjimečných případech a za zvláštních opatření	fialová
	K 22	území se střední ochranou krajinného rázu	území relativně významných střetů s příslušnými jevy	modrá
	K 23	území s nízkou ochranou krajinného rázu	území méně významných střetů, relativně průchodné	zelená
K 3	-	území s nejnižší ochranou krajinného rázu	území, jímž lze z hlediska daného faktoru realizovat stavbu bez omezení, obvykle bez výskytu hodnocených jevů	žlutá

Posláním kategorizačních map je zhodnocení realizovatelnosti potenciální stavby z hlediska ochrany krajinného rázu. Ta je významně ovlivněna místními podmínkami. Respektování místních podmínek se proto musí do převodu dat z analytických map do kategorizačních vždy projevit. Kategorizační část vnáší do hodnocení částečný prvek subjektivity.

Byly zpracovány dvě kategorizační mapy:

- Kategorizace území z legislativního hlediska
- Kategorizace území z hlediska ochrany krajinného rázu

2.4. Část syntetická

Syntetická část představuje určitý modifikovaný typ multikriteriálního hodnocení s cílem rozdělit území podle celkové realizovatelnosti potenciální stavby z pohledu krajinného rázu na základě všech hodnocených složek.

Z metodického hlediska jsou pro konstrukci syntetických map podstatná dvě základní hlediska:

1. Váhy (priority) hodnocených složek. V principu lze odlišit dvě situace:

- jednotlivým složkám je přiřazena *stejná váha* - tento postup je běžně používaný a je jednodušší, i když méně vystihuje místní situaci
- jednotlivým složkám je přiřazena *různá váha*, a to většinou na základě posouzení expertního týmu sestaveného z odborníků různých profesí a obeznámeného s danou lokalitou a připravovanou stavbou. Tento postup je složitější, ale lépe vystihuje místní specifické podmínky dané oblasti.

2. Způsob promítnutí jednotlivých složek do výsledné syntézy. Opět lze rozlišit dvě základní situace:

- *princip kumulativní* - hodnoty jednotlivých složek se podle určitého klíče sčítají. Tento postup může vést při příliš mechanickém provádění ke vzniku rozsáhlých

„neprůchodných“ území, které vznikají nasčítáním území s průměrnou i podprůměrnou hodnotou.

- *princip priority* - do výsledné mapy se promítá vždy kategorie nejvyšší hodnoty z jednotlivých map. Pro běžnou praxi je tento postup nejvýhodnější, protože zvýrazňuje všechna území s nejvyšší hodnotou.

Pro zpracování výsledné syntézy byl použit princip stejné váhy jednotlivých složek a princip priority (viz mapa Celková syntéza území z hlediska krajinného rázu v měřítku 1: 400 000).

3. KATEGORIZACE ÚZEMÍ Z HLEDISKA LEGISLATIVY

Podle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny je v § 12 Ochrana krajinného rázu a přírodní park vymezen pojem krajinný ráz a jeho ochrana následovně:

(1) Krajinný ráz, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu. Zásahy do krajinného rázu, zejména umísťování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině.

(2) K umísťování a povolování staveb, jakož i jiným činnostem, které by mohly snížit nebo změnit krajinný ráz, je nezbytný souhlas orgánu ochrany přírody. Podrobnosti ochrany krajinného rázu může stanovit ministerstvo životního prostředí obecně závazným právním předpisem.

(3) K ochraně krajinného rázu s významnými soustředěnými a estetickými a přírodními hodnotami, který není zvláště chráněn podle části třetí tohoto zákona, může orgán ochrany přírody zřídit obecně závazným právním předpisem přírodní park a stanovit omezení takového využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území.

Na území Karlovarského kraje se nachází celkem 10 přírodních parků a jeden přírodní park navržený.

Přehled přírodních parků na území Karlovarského kraje:

Český les – byl vyhlášen v roce 1994, jeho celková rozloha spolu s CHKO Český les je 17 200 ha. Na území Karlovarského kraje zasahuje do okresu Cheb. Doposud se zde nachází přirozené toky, relativně přirozené lesní porosty a místy také obhospodařované pastviny. Malebnost krajiny specificky dotvářejí areály opuštěných vesnic.

Smrčiny – byl vyhlášen v roce 1990, zaujímá 6 300 ha v Ašském výběžku při hranici s SRN. Leží na území okresu Cheb. Území parku má pahorkatinný až vrchovinový charakter georeliéfu. V převážně zalesněném terénu zde leží zbytky tropických zvětralin a četné tvary zvětrávání a odnosu skalních hornin. V parku převládají smrkové monokultury, čatná jsou i rašeliniště, některá s porostem borovice blatky.

Halštrov – přírodní park byl vyhlášen v roce 1984 a zaujímá rozlohu 4 300 ha v Ašském výběžku při hranici s SRN. Zajímavostí parku je rozvodí několika toků u státní hranice severně od Hazlova. Větší část území parku je zalesněna. Převládají sice smrkové monokultury, ale s příměsí modřínů, javorů, dubů a buků. Převážná část lesů je zařazena do kategorie zvláštního určení.

Kamenné vrchy – byl vyhlášen v roce 1995, má rozlohu 3 600 ha a zaujímá plochu od Vojtanova k Lubům na rozhraní Smrčin a Chebské pánve. Zahrnuje území Lubské vrchoviny s nejvyšší Liščí horou (657,7 m n. m.). většinu plochy původně zaujímaly borové doubravy, dnes převažují kulturní smrčiny a borové lesy s bohatým bylinným patrem.

Leopoldovy Hamry – byl vyhlášen v roce 1995 na území okresu Cheb a v roce 1986 na území okresu Sokolov. Zaujímá rozlohu 4 000 ha v západním výběžku Krušných hor při hranici se SRN. Park leží v Jindřichovské vrchovině, která tvoří jihozápadní část Klínovecké hornatiny v Krušných horách. Původní přirozené doubravy a bučiny byly nahrazeny kulturními smrčinami. Základní dřevinou je smrk s příměsí buku, borovice, břízy a olše.

Přebuz – tento přírodní park byl vyhlášen v roce 1980, má rozlohu 9 859 ha a leží v Přebuzské hornatině v západní části Krušných hor při státní hranici se SRN. Je to plochá

hornatina, složená převážně ze žuly karlovarského plutonu s rozsáhlými plošinami holoroviny. V parku je rozsáhlý komplex vrchovištních rašelinišť a návazných lesních ekosystémů.

Jelení vrch – přírodní park na území okresu Karlovy Vary byl vyhlášen v roce 1985 a zaujímá rozlohu 4 300 ha. Leží v severovýchodní části okresu u státní hranice se SRN a hranic s okresem Sokolov, kde navazuje na přírodní park Přebuz. Téměř 90 % území parku pokrývají lesní porosty, tvořené převážně smrkem ztepilým, jen ojediněle jsou vtroušeny listnáče – javor klen a jeřáb obecný. Leží zde také nevyužívané pastviny.

Zlatý kopec – byl vyhlášen přírodním parkem v roce 1995. zaujímá rozlohu cca 1 700 ha podél státní hranice s Německem, asi 5 km severozápadně od Božího Daru v Klínovecké hornatině na holorovině Krušných hor. Výrazněji členitý terén nalezneme pouze v hluboce zaříznutém údolí Zlatého potoka a jeho přítoků. Jeho svahy jsou porostlé rozsáhlými, relativně nepoškozenými smrkovými porosty s fragmenty horských bučin.

Stráž nad Ohří – výrazně členité území zaujímá cca 3 700 ha v severozápadní části Doupovských hor, na obou svazích průlomového údolí řeky Ohře. Byl vyhlášen v roce 1985. V parku jsou poměrně početné vysokokmenné ovocné sady a jsou příkladem extenzivního, ekologicky šetrného hospodaření v krajině a dnes již obecně vzácným biotopem. Lesní porosty jsou převážně bukové s bohatým bylinným podrostem.

Horní Střela – přírodní park byl vyhlášen již v roce 1978 a vymezen na ploše 3 300 ha v jihovýchodní části okresu Karlovy Vary. Krajinářsky se jedná o velmi hodnotné území s řídkým převážně drobným osídlením a řadou významných turistických atraktivit. Park leží v geomorfologicky pestrém, převážně lesnatém terénu Rabštejnské pahorkatiny a Žihelské brázdy a zahrnuje hluboké údolí se zaklesnutými meandry říčky Střely a jejích přítoků s širším okolím. Na skalnatých okrajích se ojediněle zachovaly reliktní bory, v suťových lokalitách pestřejší suťové lesy. V potočních nivách jsou cenné květnaté louky s olšinami, na izolovaných čedičových kupách pak cennější trávníky se sucho- a teplomilnou vegetací.

Na území Karlovarského kraje je vymezena také chráněná krajinná oblast Slavkovský les. Dle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, § 25 lze rozsáhlá území s harmonicky utvářenou krajinou, charakteristicky vyvinutým reliéfem, významným podílem přirozených ekosystémů lesních a trvalých travních porostů, s hojným zastoupením dřevin, popřípadě s dochovanými památkami historického osídlení, vyhlásit za chráněné krajinné oblasti.

CHKO Slavkovský les není zahrnuta v kategorizaci dle legislativního hlediska, ale dané území je z hlediska krajinného rázu podrobně zpracováno v odborném posouzení krajinného rázu kde je i přiložena mapa zonace CHKO Slavkovský les.

Mapa Kategorizace území z legislativního hlediska v měřítku 1 : 400 000 je součástí zprávy.

4. KATEGORIZACE ÚZEMÍ Z HLEDISKA ODBORNÉHO POSOUZENÍ KRAJINNÉHO RÁZU

Vzhledem k tomu, že neexistuje podklad, který by celostátně vymezoval krajinné celky, je třeba takové členění vytvořit. *Krajinný celek* je větší územní jednotkou s typickou přírodní, kulturní a historickou charakteristikou, jíž se odlišuje od okolních území. Při diferenciaci území podle přírodní charakteristiky je třeba vycházet z existujících přírodovědných členění – zejména členění biogeografického (bioregiony, popř. biochory) a geomorfologického. Takto vzniklé jednotky je nutné modifikovat na základě kulturní charakteristiky, která nemusí s hranicemi přírodních jednotek korespondovat – zejména lesnatosti, stupněm zemědělského zkulturnění, urbanizace, zasažení těžbou a průmyslem. Takto bylo postupováno i v případě Karlovarského kraje.

V prvním kroku byla testována krajinářská homogenita bioregionů. Do zájmového území jich zasahuje osm (bioregiony Ašský, Krušnohorský, Chebsko-sokolovský, Českoleský, Tachovský, Hornoslavkovský, Doupovský a Rakovnicko-žlutický), zcela okrajově se východní hranice kraje dotýká ještě bioregion Mostecký (viz mapa Bioregiony na území Karlovarského kraje). Z rozboru je zřejmých několik skutečností:

- východní část Ašského bioregionu již zahrnuje západní část Krušných hor, což se odráží ve větší vertikální členitosti i vyšších dosahovaných nadmořských výškách;
- Chebsko-sokolovský bioregion má dvě poměrně odlišné části – Chebskou pánev s převážně zemědělským využitím a bez ovlivnění těžební činností a Sokolovskou pánev na většině plochy dotčenou povrchovou těžbou uhlí a navazujícími činnostmi; vizuálně jde o značně odlišná území;
- Hornoslavkovský region zahrnuje několik geomorfologických jednotek s různou přírodní i kulturní charakteristikou (převážně zalesněná Hornoslavkovská vrchovina; převážně odlesněná a reliéfově monotónnější Toužimská plošina a „intermediární“ Bečovská vrchovina);
- Doupovský bioregion je rovněž nehomogenní – severní lesnatá část s příkrými svahy spadajícími k Ohři se zřetelně odlišuje od méně členité náhorní části se značně nesouvislým zalesněním a s typickými projevy „postkulturní krajiny“; ještě jednodušší z hlediska reliéfu a vegetační mozaiky je jižní a východní okraj bioregionu, který je geomorfologicky označován jako Rohozecká vrchovina.

Z uvedeného je zřejmé, že bioregiony nejsou dostatečně homogenní ani čistě z hlediska přírodní charakteristiky. Je to důsledek toho, že byly vytvořeny jako účelové jednotky pro potřeby navrhování ÚSES. Vedle požadavku na homogenitu přírodních (biotických i abiotických) podmínek bylo nutné dodržet určitou minimální rozlohu. V důsledku toho pak nemohla být vyčleněna menší, byť přírodovědně vyhraněná území – např. v Libereckém kraji byl Ještědský hřbet přiřazen k Jizerským horám, přestože jde v mnoha ohledech o značně rozdílná území. Zmíněný rozpor je patrný např. i z fytogeografického členění ČR (Skalický 1987) kde je zřetelně odlišen Slavkovský les od okolních Tepelských vrchů a teplejší východní část Doupovských hor je zahrnuta do samostatného fytogeografického okresu „Doupovská pahorkatina“. V rámci bioregionů se proto vymezují „přechodné a málo reprezentativní oblasti“, které někdy zaujímají podstatné části bioregionu.

Výše popsaným způsobem bylo na území Karlovarského kraje 15 krajinných celků (viz mapa Rozdělení území na krajinné celky):

1. Smrčiny
2. Nejdecká vrchovina

3. Krušné hory
4. Chebská pánev
5. Sokolovská pánev
6. Karlovarsko
7. Dyleňský les
8. Tachovská brázda
9. Hornoslavkovská vrchovina
10. Bečovská vrchovina
11. Toužimská plošina
12. Údolí Ohře
13. Hradišťská hornatina
14. Rohožecká vrchovina
15. Žlutická a Manětínská vrchovina

Je třeba poznamenat, že předložené členění není prosté chyb a je řešením spíše provizorním. Diskutabilní je zejména ohrazení celku Nejdecká vrchovina oproti Krušným horám a vedení hranic mezi čtyřmi celky v jižní části kraje. K chybám docházelo zejména tehdy, pokud byly hranice celku sjednocovány s hranicemi bioregionů či geomorfologických jednotek. Také pojmenování celků je provizorní a nemusí být vždy zcela výstižné.

4.1. Popis krajinných celků

1. Smrčiny. Celek zahrnuje Ašský výběžek a přilehlá území na východě a jihu. Zaujímá většinovou část Ašského bioregionu, z něhož byla vyčleněna jeho východní část. Reliéf je pahorkatinný až vrchovinový, geomorfologicky náleží ke Smrčinám. Lesnatost činí 54 %, na druhové skladbě se zcela dominantně podílí smrk. Většina území patří jedlobukovému vegetačnímu stupni, menší část stupni bukovému. Zemědělská půda má nižší produktivitu, orná půda je rozšířena hlavně v jižní části celku, jinde převažují trvalé travní porosty. Vysoký je podíl ladem ležící půdy, zejména v příhraničním pásu. Tato „opuštěná krajina“ je také krajinářsky nejhodnotnější. Největším sídlem v území je město Aš (12,5 tis. obyv.), dalšími větší obce, jako Hranice, Plesná a Luby jsou již co do počtu obyvatel výrazně menší. Velká část celku náleží do přírodních parků Smrčiny a Halštrov. Přírodní lokality mimořádného (nadregionálního) významu v území nejsou zastoupeny, stejně tak chybí i cennější historické památky.

Krajinné hodnoty celku jsou průměrné až zvýšené, lokálně snížené.

2. Nejdecká vrchovina. Celek leží na pomezí Ašského a Krušnohorského regionu, název Nejdecká vrchovina je odvozen z označení geomorfologické jednotky. Terén je značně členitý, s nadmořskou výškou od 450 do 819 metrů, charakteristická jsou zaříznutá údolí četných vodních toků, zejména Libockého potoka, Svatavy a Rolavy. Lesnatost území je vysoká a dosahuje téměř 57 %. Vedle smrku je často přimíšenou dřevinou buk. Zemědělská půda je tvořena převážně trvalými travními porosty, které jsou mnohdy jen extenzivně využívány nebo i déle leží ladem. Sídlní struktura je fragmentární oproti stavu před 2. světovou válkou. Největšími sídly jsou Nejdek (8,6 tis. obyv.), Kraslice (7,2 tis. obyv.) a Habartov (5,4 tis. obyv.), všechny ovšem leží při hranicích celku. Dalšími významnými sídly jsou Rotava, Oloví a Krajková. Zástavba většinou nemá výrazně rušivý charakter a zahrnuje řadu kvalitních, dnes již historických staveb. Krajinu je možné označit za harmonickou, s vysokým podílem (polo)přírodních prvků, se střídáním lesů, travních porostů a lad v členitém terénu. Zvláště cenné přírodní objekty, stejně jako historické památky ovšem v území nejsou. Krajinářsky nejkvalitnější část celku je zahrnuta do přírodního parku Leopoldovy Hamry.

Krajinné hodnoty celku jsou zvýšené nebo průměrné.

3. Krušné hory. Rozlohou největší celek zájmového území je zřetelně oddělen od Sokolovské pánve, rozhraní vůči Doupovským horám a zejména Nejdecké vrchovině je méně zřetelné. Území vykazuje velkou vertikální členitost, zejména na východě, kde rozpětí nadmořský výšek překračuje 800 metrů (cca 400-1244 m na vrcholu Klínovce). Tektonicky vyzdvižený reliéf je rozčleněn do řady menších údolí s příkrými svahy. Kontrast vůči místy velmi strmým úbočím představuje náhorní plošina s poměrně plochými hřbety a vrchy. Charakteristický je zde rozsáhlý výskyt rašelinišť, která patří k největším přírodním hodnotám celku a Karlovarského kraje vůbec. Lesnatost celku činí více než 75 % a je tak nejvyšší v kraji. V druhové skladbě převládá smrk, který je ve vyšších polohách přirozeně rozšířenou dřevinou. Značná část smrkových lesů byla v minulosti poškozena imisemi, škody zde však nedosahují takové míry jako v části Krušných hor přiléhající k Mostecké pánvi. V úbočích je místy hojně rozšířen buk, v nižších polohách pak dub. Náhorní rašeliniště jsou porostlá bažinnou klečí, popř. blatkou. Zemědělský význam celku je okrajový, orná půda je zastoupena pouze malou měrou. Využití travních porostů je extenzivní nebo i nulové. V území je řada zaniklých sídel a v krajině probíhají pozvolné sukcesní pochody. Estetické hodnoty některých enkláv jsou velmi vysoké, k čemuž přispívají i horské prvky v biotě. Nejvýznamnějšími přírodními lokalitami jsou NPR Božidarské rašeliniště, NPR Velké Jeřábí jezero, NPR Velký močál, PR Oceán. Do celku zasahují čtyři přírodní parky: Přebuz, Jelení, Zlatý kopec, okrajově pak Stráž (zasahuje do Doupovských hor). Sídelní struktura je oproti minulosti výrazně reziduální. Nejvýznamnějšími sídly jsou Jáchymov, Abertamy, Perník a Horní Blatná, které upomínají na slavnou hornickou minulost regionu. Jáchymov, který byl v r. 1533 po Praze druhým největším městem v Čechách má městskou památkovou zónu, další je v Horní Blatné a v návrhu jsou památkové zóny Abertamy a Boží Dar.

Krajinné hodnoty celku jsou nejčastěji zvýšené, místně velmi vysoké nebo naopak průměrné až snižené.

4. Chebská pánev. Poměrně rozsáhlý celek představuje třetihorní sníženinu mezi Smrčinami, Českým a Slavkovským lesem. Nadmořská výška území se pohybuje většinou mezi 450 a 500 metry, výraznější vrchy chybějí. Nepříliš členitý reliéf s relativně úrodnou půdou předurčil zdejší krajinu k převážně zemědělskému využití. Pevládá orná půda, trvalé travní porosty a lada zaujímají hlavně zamokřené polohy. Lesnatost je velmi nízká – činí pouze 12,4 %. V Chebské pánvi leží dvě největší vodní plochy kraje – přehradní nádrže Jesenice a Skalka. K nim lze přičíst velký počet rybníků a rybníčků, které místně zlepšují estetické hodnoty jinak nepříliš atraktivní krajiny. Na rybníčky se váží vlhké louky, mokřadní lada i menší lesíky. Velkou krajinářskou hodnotu má řeka Ohře, která zde vytváří širokou, většinou zatravněnou nivu. Nejznámější přírodní lokalitou v území je ovšem NPR Soos, k dalším cennostem náleží rybník Amerika západně od Františkových Lázní. Do západní a jižní okrajové části celku zasahují přírodní parky Smrčiny a Český les. Největším sídlem území je Cheb (33 tis. obyv.) s cenným historickým jádrem. K urbanistickým klenotům náleží Františkovy Lázně (5,2 tis. obyv.), kde stylovou čistotu klasicistní a empírové architektury podtrhuje bohatá zeleň prostupující lázeňským městem. K významným historickým sídlům náleží též Kynšperk nad Ohří (5,1 tis. obyv.) při východním okraji celku.

Krajinné hodnoty celku jsou vzhledem k velkému podílu orné půdy snižené, často průměrné a místně (niva a údolí Ohře) i zvýšené.

5. Sokolovská pánev. Celek zaujímá střední část Chebsko-sokolovského bioregionu. Přirozený reliéf je poměrně málo členitý, výjimku tvoří místy strmé svahy sledující tok Ohře. Nadmořská výška se pohybuje přibližně mezi 400 a 500 metry. Velký je však v území rozsah antropogenních tvarů reliéfu souvisejících s těžbou uhlí. Těžební jámy se zahlubují desítky

metrů pod úroveň původního terénu, na již vytěžených plochách vznikají výsypky. Zbytky původního reliéfu se střídají s reliéfem umělým, který se vyznačuje větší uniformitou – zvlněné tvary byly nahrazeny převážně rovinatými plochami se stupňovitým uspořádáním. Část vytěžených ploch je zatopena. Lesnatost území činí přes 20 %, což se týká okrajových částí pánve i zalesňovaných výsypek. Do podílu lesů nejsou zahrnuty mladé rekultivační výsadby a formace náletových dřevin na antropogenních půdách. Zemědělská využitelnost většiny území je v důsledku těžební činnosti značně omezená. Nejvýznamnější přírodní a estetickou hodnotou území je údolí a niva Ohře, lokálně významné jsou i rybníčky s navazujícími ekosystémy. Sídlní strukturu tvoří především města Sokolov (25 tis. obyv.), Chodov (14,5 tis. obyv.), dále Nové Sedlo a Březová. Velký rozsah zaujímají průmyslové areály (např. ve Vřesové). Estetické hodnoty zastavěných území jsou spíše nižší až velmi nízké, historicky zvláště cenné stavby či areály se nevyskytují.

Krajinné hodnoty celku jsou nejčastěji snižené nebo velmi nízké, jen v přírodně zachovalějších krajinných úsecích průměrné až zvýšené.

6. Karlovarsko. Jednotka zaujímá východní část Sokolovské pánve a od předchozí se odlišuje především absencí povrchových dolů. Reliéf je tedy v mnohem menší míře ovlivněn lidskou činností. Nadmořská výška se pohybuje od 370 m (hladina Ohře) po 582 m (vrch Roh západně od K. Var). Reliéf má pahorkatinný, místy až vrchovinový ráz. Podíl lesů je pouhých 19 %, zemědělská půda je z větší části tvořena půdou ornou. Charakteristická je pro území velká četnost menších vodních ploch (rybníků), jejichž frekvence je zde nejvyšší ze všech vylišených celků. Na rybníky a navazující ekosystémy je také vázána většina krajinářských hodnot území. Tok Ohře je v tomto celku relativně nezajímavý, neboť protéká zastavěným územím Karlových Var. Území je poměrně hustě – i když nerovnoměrně – zastavěno. Náleží sem především krajské město Karlovy Vary (53 tis. obyv.), s výjimkou lázeňské části, která již byla začleněna do celku Hornoslavkovská vrchovina. Dalším velkým městem je Ostrov (17,4 tis. obyv.). Významné historické památky nejsou v území zastoupeny.

Krajinné hodnoty celku jsou průměrné nebo snižené, jen lokálně zvýšené.

7. Dyleňský les. Celek představuje severní okraj Českého lesa. Reliéf je rázu vrchoviny až hornatiny, s nadmořskými výškami od 500 do 940 m (vrch Dyleň). Většina území je souvisle zalesněna porosty s výraznou dominancí smrku. Lesnatost činí 64,5 %. Zemědělská půda v okrajových částech celku je z větší části zorněná, je však rozčleněna řadou niv, pramenišť a trvalých travních porostů. V území chybí větší sídla, což je mj. důsledek toho, že jde o bývalé pohraniční pásmo. Celek spadá do přírodního parku Český les, zvláště cenné přírodní lokality zde ovšem nejsou evidovány.

Krajinné hodnoty celku jsou zvýšené až průměrné.

8. Tachovská brázda. Menší jednotka, která do území okrajově zasahuje z Plzeňského kraje. Je to sníženina oddělující Český les od Slavkovského lesa. Nadmořská výška se pohybuje většinou mezi 530 a 600 metry. Území je nesouvisle zalesněno (lesnatost 21,5 %), nachází se zde řada menších rybníků. Na zemědělské půdě se střídají zorněné plochy s trvalými travními porosty, zejména na zamokřených půdách. Hlavním sídlem jsou Mariánské Lázně (14,6 tis. obyv.), které jsou urbanisticky cenným celkem s množstvím hodnotné zeleně. Totéž lze říci o podstatně menších Lázních Kynžvart se zámekem, který je národní kulturní památkou. Dalšími významnými sídly jsou Velká Hleďsebe a Dolní Žandov. Do území od západu zasahuje přírodní park Český les. K významnějším přírodním lokalitám náleží rybníky a přilehlé mokřady (např. PR Hamnický mokřad).

Krajinné hodnoty celku jsou nejčastěji průměrné, místně zvýšené nebo naopak snižené.

9. Hornoslavkovská vrchovina. Po Krušných horách jde o největší celek. Zaujímá severní a západní část Hornoslavkovského bioregionu a od okolních území se liší poměrně souvislým zalesněním a velkou členitostí terénu. Ani tak ovšem nejde o území homogenní, zvláště z hlediska přírodní charakteristiky. Reliéf má ráz vrchoviny až hornatiny, nadmořská výška se pohybuje od 360 m (Ohře na sv. okraji celku) až po 983 m (vrch Lesný). Velmi příkré jsou svahy při západním a severním okraji území, geomorfologicky výrazná jsou hluboká údolí Ohře Teplé, Dlouhé stoky, Lobežského potoka, Velké Libavy a dalších vodotečí. V západní části je vytvořena v nadmořské výšce kolem 800 metrů náhorní rovina s rašeliništi a podmačenými plochami (Kladské rašeliny). Vedle uvedených vodních toků se v nereprezentativní vých. části celku nachází i velká přehradní nádrž Stanovice. Přírodní hodnoty území jsou dány jednak reliéfovými tvary, jednak vysokou lesnatostí (71,3 %) a relativní přirozeností zastoupené bioty. K nejcenějším lokalitám náleží již zmíněné Kladské rašeliny (NPR), dále NPR Pluhův bor, PR Vlček a Mokřady pod Vlčkem, reprezentantem floristicky bohatých luk je NPP Upolínová louka pod Křížky. Téměř celé území spadá do CHKO Slavkovský les, která však zasahuje i do sousedících celků.

Zejména z estetického hlediska jsou význačná údolí Ohře, Teplé a dalších vodních toků, s většinou zalesněnými příkrými svahy. K přírodním hodnotám přistupují i hodnoty kulturně-historické: hrad Loket s přilehlou městskou památkovou rezervací na ostrohu nad Ohří, do území rovněž okrajově zasahují lázeňské areály Karlových Varů, Mariánských Lázní a Lázní Kynžvart.

Krajinné hodnoty celku jsou nejčastěji zvýšené, místně až velmi vysoké.

10. Bečovská vrchovina. Tento celek je ztotožněn se stejnojmennou geomorfologickou jednotkou. Geomorfologicky je nejednotný: jeho západní část tvoří hluboké erozní údolí Teplé a členitý reliéf jejích přítoků, východní část vykazuje menší vertikální členitost. Nadmořská výška se pohybuje od cca 450 do 817 m (vrch Hůrka). Zalesnění je ještě vysoké (48 %), ale přece již nápadně menší než u předchozí jednotky. V lesích převládá smrk, buk je častější jen v údolí Teplé.

S výjimkou východní části náleží většina celku do CHKO Slavkovský les. Nejvýznamnější chráněnou přírodní lokalitou je zde PR Údolí Teplé.

Oproti Hornoslavkovské vrchovině jsou četnější také sídla, většinou malá. Výjimkou je město Horní Slavkov (6 tis. obyv.) se slavnou hornickou minulostí (městská památková zóna). Historicky velmi cenný je hrad a zámek v Bečově nad Teplou (národní kulturní památka) s přilehlou městskou památkovou zónou.

Krajinné hodnoty celku jsou průměrné až zvýšené.

11. Toužimská plošina Toto rozsáhlé území se vyznačuje pahorkatinným až vrchovinným reliéfem, s nadmořskými výškami v rozpětí 550-847 m (Podhorní vrch), průměrná výška se ale pohybuje kolem 650 m. Většina území má mírně zvlněný terén, přerušovaný místy hlubšími údolními zářezy nebo samostatně stojícími vyššími vrchy. Větší členitost také vykazuje jižní a jihovýchodní okraj celku (geomorfologicky náleží k Bezdrůžické a Žlutické vrchovině). Podíl lesů činí 28 %, jejich rozložení je ale značně nerovnoměrné (údolí, vrchy, popř. mokřiny) a velká část území je téměř bezlesá. Charakteristický je výskyt menších rybníků, hlavně na sv. celku. Přírodně a esteticky nejhodnotnější jsou hluboká zalesněná údolí (zvl. Střely), zachovalé nivy a rybníky s mokřady a partie s větším podílem lesů a trvalých travních porostů. Na západě do celku zasahuje CHKO Slavkovský les, většina celku je však bez územní ochrany.

Největším sídlem je Toužim (3,8 tis. obyv.), na dalším místě stojí Teplá (3,1 tis. obyv. a Bochov (2 tis. obyv.), k nim přistupuje větší počet venkovských sídel. Nejcenější historickou

památkou je premonstrátský klášter Teplá, k němuž přiléhá památková zóna; další městská památková zóna je v Toužimi.

Krajinné hodnoty celku jsou průměrné, v úsecích s převahou orné půdy často snižené, jen lokálně zvýšené.

12. Údolí Ohře. Jednotka je vyčleněna z Doupovského bioregionu, od jehož zbývajících částí se liší zejména výrazně členitým reliéfem, vysokou lesnatostí a vysokou mírou přirozenosti lesních porostů. Reliéf má ráz hornatiny, s nadmořskou výškou od cca 350 m při Ohři po 828 m na Velké Jehličné. Celek zahrnuje především území nad pravým břehem řeky, nad levým břehem je nejvyšší zahrnutou kótou Pekelská skála (774 m). Lesnatost činí 53 %, větší podíl nelesních ploch je při úpatí svahů a nad levým břehem Ohře. Hlavní dřevinou lesů je buk; porosty mají ve své většině přírodní charakter, což jim propůjčuje mimořádnou hodnotu. Zemědělská půda je většinou extenzivně využívána, zastoupené trvalé travní porosty jsou nezdědky botanicky významné (květnaté louky a lada s uplatněním mírně teplomilných prvků). Sídlní struktura sleduje většinou tok Ohře. Historickou hodnotu má zejména Ostrov nad Ohří (městská památková zóna). Severní část území je zahrnuta do přírodního parku Stráž, většina celku však nepoživá územní ochranu, neboť je součástí vojenského prostoru Doupov.

Hodnoty krajinného rázu tohoto celku jsou zvýšené až vysoké, lokálně jen průměrné.

13. Hradišťská hornatina. Celek zaujímá střední část Doupovského bioregionu. Reliéf je vrchovinový až hornatý, s nadmořskými výškami od 400 do 933 m (Pustý zámek, nejvyšší kóta Doupovských hor). Geologicky jde o třetihorní stratovulkán sukloněnou parovinou rozčleněnou potočními údolími a přecházející do okrajových výraznějších svahů. Území je nerovnoměrně zalesněno, lesnatost činí 36,7 % (v tom však nejsou zahrnuty četné náletové formace), souvislejší lesní komplexy, jsou vázány na exponovanější svahy a údolní zářezy. V druhové skladbě na velké části území zcela převládá smrk, časté jsou ale i porosty s hojným bukem a dalšími listnatými dřevinami. Území je již po desetiletí vojensky využíváno, takže zde z větší části zanikla původní sídlní struktura a změnil se způsob obhospodařování většiny pozemků. Velkoplošně jsou zde rozšířeny travní porosty, často úhorového typu a sukcesní seskupení stromů a keřů. Vytvořila se zde tak typická „postkulturní krajina“, byť většinou méně malebná než v Krušných horách. Díky bázeckému podloží a tomu, že se území vyhnula zemědělská intenzifikace, dochovaly se zde cenné travinné biotopy s význačnou flórou a faunou. Zachovalé osídlení se nachází pouze při jižní hranici celku a tvoří je několik malých obcí. K nim přistupuje vojenská infrastruktura. Historicky významným sídlem je Valeč s barokním zámekem, parkem a kostelem (cenná sochařská výzdoba).

Krajinné hodnoty celku jsou průměrné a zvýšené.

14. Rohozecká vrchovina Rozlohou nejmenší celek tvoří jižní a mimo území kraje též východní předpolí Hradišťské hornatiny. Vyznačuje se méně členitým reliéfem s nadmořskými výškami 420-657 m (v Ústeckém kraji často i pod 400 metrů) a nízkou lesnatostí – necelých 10 %. Většina celku již leží mimo vojenský prostor, což se odráží mimo jiné v intenzitě zemědělského využití. Vedle hojných pastvin je zde častá orná půda, pouze v okrajových částech jsou hojnější různá lada. Rozšířeny jsou též podmačené plochy prameniště a roztroušené drobné rybníky. Sídla jsou malá, venkovského rázu. Historicky významné objekty nejsou zastoupeny, na území Karlovarského kraje chybí i cennější přírodní lokality.

Krajinné hodnoty celku jsou snižené a průměrné.

15. Žlutická a Manětínská vrchovina. Hranice tohoto celku byly ztotožněny s bioregionem Žluticko-rakovnickým. Geomorfologické vymezení Žlutické vrchoviny se ovšem dosti liší, neboť zasahuje až k Bochovu, tj. na území celku „Toužimská plošina“. Reliéf je pahorkatinný

až vrchovinný, s nadmořskými výškami od 430 do 693 m (vrch Vladař). Reliéf je výrazně dynamizován hlubokým údolím Střely a jejích přítoků. Lesnatost je poměrně nízká, činí jen 26,2 %. Zemědělská půda je nejčastěji využívána jako orná. Přírodní hodnoty se soustřeďují jednak do zalesněných údolí a vrchů, jednak do niv vodotečí, rybníků a přilehlých mokřadů. Nejcennější lokality jsou zahrnuty do sítě maloplošných ZCHÚ (PR Vladař a PR Chlum). Esteticky hodnotná je i největší vodní plocha v území – přehrada Žlutice. Krajinářsky nejcennější prostor je chráněn v rámci přírodního parku Horní Střela. Sídlní struktura je typicky venkovská, největší obcí jsou Žlutice (necelé 3 tis. obyv.), další sídla jako je Chyše, Štědrá a Pšov mají jen něco přes 500 obyvatel. Větší počet historických památek je v městské památkové zóně Žlutice.

Krajinné hodnoty celku jsou většinou průměrné, v údolí Střely a na dalších přírodně zachovalejších lokalitách zvýšené, naopak v územích výrazně zemědělsky zkulturněných snižené.

4.2. Kategorizace území

Pro plánování územního rozvoje je třeba znát krajinářský potenciál, resp. citlivost dílčích území vůči větším antropogenním zásahům. Uživatelsky vděčným podkladem je územní vylišení hodnotových tříd (kategorií) z hlediska sledovaného jevu.

V případě krajinného rázu jde však o úkol nadmíru nesnadný. Zatímco popis KR je poměrně jednoznačnou záležitostí, ocenění estetických a přírodních hodnot a dalších atributů KR naráží na nemalé obtíže. Komplexnost posuzovaných jevů přináší potřebu minimálně dvou souběžných hodnocení – jednoho pro přírodní a druhého pro estetické hodnoty. I tyto hodnoty přitom představují komplexní veličiny které lze dále rozložit: tak u přírodních hodnot je možné posuzovat mj. přirozenost biotopů, jejich druhovou rozmanitost, výskyt ochranněsky ceněných fenoménů (nejčastěji vzácných a ohrožených druhů), dále je možné samostatně hodnotit dílčí složky ekosystémů – georeliéf, flóru a faunu v dalším členění podle systematických či ekologických skupin. Přitom nezřídka dojde k situaci, kdy dílčí hodnocení budou navzájem protichůdná, takže v krajním případě může být např. botanicky bezcenné až zdevastované území velmi významné pro výskyt určité skupiny bezobratlých živočichů. Syntéza dílčích přírodovědných hodnocení i přes naznačené obtíže ale není tím největším úskalím. Tím je hodnocení estetických hodnot, kde do hry nezbytně vstupuje subjektivní faktor. V ochranných kruzích se uplatňuje teze, že kritérii estetické hodnoty krajiny je zejména: diverzita přírodních i kulturních složek, vyšší podíl přírodě blízkých ploch (biotopů), přítomnost historických staveb a pozitivních dominant přírodního i kulturního původu. Tak např. krajina kopcovitá je přijímána lépe než krajina rovinatá, krajina zalesněná je vnímána jako hodnotnější než krajina bezlesá, lesní i nelesní biotopy přírodě blízké povahy jsou hodnoceny výše než biotopy vytvořené hospodářskou činností člověka. Naopak negativně jsou vnímány některé lidské artefakty, jako jsou těžné dobývací prostory, průmyslové areály, „necitlivá“ účelová i obytná zástavba. I když v mnohém lze nalézt širokou shodu, některá hodnocení zřejmě nebudou obecně sdílena. Tak např. vysoké hodnocení přírodně zachovalých segmentů, jako jsou mokřadní biotopy nebo zpralesnělý lesa je doménou poučených přírodovědců a ochránců, zatímco průměrný pozorovatel v nich spíše bude shledávat cosi neladného, rušivého. Tyto okolnosti je třeba mít při „oceňování“ krajinného rázu vždy na mysli: v očích zmíněného „průměrného pozorovatele“ bude přírodně zachovalá krajina cenná jen tehdy, bude-li zároveň snadno přístupná a obyvatelná, tj. využitelná k nejrůznějším zájmovým aktivitám.

Předkládaná kategorizace Karlovarského kraje z hlediska ochrany krajinného rázu je jakýmsi prvním přiblížením, které zdaleka není prosté nedostatků. Metodická úskalí podobných

hodnocení byla zmíněna v předchozím textu. Při zpracování mapy bylo zapotřebí vyrovnat se se dvěma problémy:

- 1) Nutnost zohlednit i hledisko formální ochrany, tj. existenci zvláště chráněných území (zejména CHKO Slavkovský les) a přírodních parků. Tyto skutečnosti sice přímo nezvyšují krajinářský potenciál, ale protože kategorizace ukazuje limity využití území, je třeba zahrnout i existující formální omezení.
- 2) Nemožnost dostatečně exaktního zpracování, tj. provedení prostorové analýzy jednotlivých ukazatelů krajinného rázu. Ideálním, avšak časově a technicky náročným řešením by bylo vymezení krajinných prostorů (míst krajinného rázu) a jednotný způsob klasifikace jejich krajinných charakteristik v rámci nich.

V zájmu maximálního zjednodušení bylo uplatněno následující řešení. Nejprve byl stanoven obsah jednotlivých kategorií (viz níže). Následně byla na podkladu základní mapy a hranic zvláště chráněných území (vč. zonace CHKO, viz mapa Zonace CHKO Slavkovský les) a přírodních parků identifikována území s nejvyššími a nejnižšími hodnotami krajinného rázu. V prvním případě šlo o přírodně výjimečně zachovalé krajinné úseky, zpravidla v národních přírodních rezervacích, z formálního důvodu sem byla pojata i celá I. zóna CHKO Slavkovský les. Ve druhém případě šlo o těžbou zasažené či zastavěné části Sokolovské pánve. Následně byly vylišovány krajinné úseky méně vyhraněné. Jejich hranice v ideálním případě sledovaly vizuálně nápadná rozhraní – např. hranice velkých lesních komplexů, či soustavu rybníků. (Na hranice vylišených krajinných celků nebyl brán zřetel, neboť prováděná úloha kategorizace sleduje obecnější hlediska a v rámci souvislého segmentu určité kategorie mohou být zahrnuta území s velmi různorodými charakteristikami krajinného rázu.)

Z výše uvedených důvodů se do kategorizace promítla existence přírodních parků a zvláště chráněných území. Byla přijata zásada, že v těchto územích nelze vylišovat plochy s nejnižší kategorie „5“ a jen v odůvodněných případech lze vymezit plochy kategorie „4“. Základní kategorií na území přírodních parků a CHKO se tak stala kategorie „2“, v méně hodnotných partiích kategorie „3“. Tento postup ovšem má však i své nedostatky, neboť území stejného typu v přírodním parku a mimo něj jsou hodnocena nestejně. Poněkud nepatřičně tak vyznívá např. hodnocení zasahujících částí Přírodního parku Český les, kde přírodně a esteticky nepříliš hodnotné plochy s vysokým podílem orné půdy jsou hodnoceny v kategorii „3“ (ve volné krajině by se zde jednoznačně uplatnila kategorie „4“). Do kategorie „2“ pak byly v přírodních parcích zařazeny velké plochy převážně smrkových lesů, často jen v mírně členitém terénu, které by ve volné krajině náležely do kategorie „3“.

Rovněž bylo třeba rozhodnout, zda větší hodnotu přisuzovat krajině souvisle zalesněné či krajině se střídáním nelesních ploch a remízků, popř. vodních ploch. Dále: jaký klást důraz na přirozenost druhové skladby lesů (např. smrčiny by byly hodnoceny podle toho, zda jsou přirozené anebo kulturní, přitom laický pozorovatel by mezi nimi dost možná nečinil rozdíl), zda upřednostňovat přirozenost nelesních biotopů i v případě lad a ploch hospodářsky dlouhodobě zanedbaných (opět subjektivně různě hodnocené skutečnosti), jaký význam připisovat reliéfu atd. atd. Vystála rovněž otázka, jak hodnotit architektonicky a urbanisticky kvalitní zástavbu, tj. zda hodnotná lidská díla cenit stejně jako zachovalé přírodní fenomény. V tomto ohledu bylo nakonec uplatněno velmi zdrženlivé řešení, kdy menší sídla resp. rozptýlená zástavba byly posuzovány v kontextu okolní krajiny, u větších sídel pak byla za typický případ považována kategorie „4“ u zvláště hodnotné zástavby kategorie „3“ i když v některých případech by byla zcela na místě kategorie „2“ (jediná výjimka v tomto směru byla učiněna u Františkových Lázní), ne-li přímo „1“. Vzhledem k tomu, že urbanisticky cenná území jsou vzhledem k měřítku mapy poměrně malá, nejde však o zásadní chybu.

Řešení naznačených otázek bylo nesnadné a nutně zatížené subjektivitou hodnotitele. Ukázalo

potřebu formalizovaného přístupu k problému, tj. stanovení souboru sledovaných kritérií s jednoznačnou hodnotící škálou, která budou aplikována na jednoznačně vymezená dílčí území.

4.3. Význam kategorií ochrany krajinného rázu

Kategorie 1 – nejvyšší ochrana (3,24 %). Jedná se o území nejvyšších přírodních hodnot, zahrnutých do maloplošných chráněných území a první zóny CHKO Slavkovský les. Jde o přírodní biotopy – rašelinné lesy, porosty kleče, cenné květnaté bučiny. Jinak je tomu u největšího vyznačeného segmentu v CHKO Slavkovský les, kde jeho velkou část tvoří druhotné smrčiny (ovšem v členitém terénu) – zde bylo zařazení do kategorie 1 pouze formální.

Kategorie 2 – vysoká ochrana (29,67 %). Sem byla zařazena území zvýšených krajinařských hodnot různého typu. Většinou se jedná o lesnatá území ve velmi členitém terénu (zpravidla v hlubokých údolích) a často i s $\pm$ přirozeným druhovým složením. Dále jde o ukázky „harmonické krajiny“, tj. mozaiku lesních a nelesních ploch s vysokým přírodním potenciálem, vč. ploch „postkulturní krajiny“. K přírodně nejcenějším segmentům náleží údolí a niva Ohře. V jednom případě byla zařazeno i krajinařsky velmi cenné zastavěné území – Františkovy Lázně. Velkou část ploch tvoří kvalitnější části přírodních parků, které by ve volné krajině byly zařazeny nejčastěji do kategorie 3.

Kategorie 3 – střední ochrana (47,81 %). Plochy této kategorie zaujímají téměř polovinu zájmového území. Jsou sem zahrnuty jednak méně hodnotné části přírodních parků, dále převážně lesnatá území nižší hodnoty (smrkové porosty v „průměrně zajímavém“ terénu) a území s menším podílem lesů, v němž se střídá orná půda s trvalými travními porosty, popř. remízky, lada a rybníčky. Je sem pojata i řada sídel, zejména menších.

Kategorie 4 – nízká ochrana (16,09 %). Zahrnuje území s minimem přírodních prvků, obvykle s většími hory orné půdy, jen místně přerušeny trvalými vegetací či vodní plochou. Častá je zde zástavba, vč. větších sídel. Na rozdíl od následující kategorie ovšem nejde o území antropogenně devastovaná.

Kategorie 5 – nejnižší ochrana (3,19 %). V Karlovarském kraji bylo možno nejnižší kategorii identifikovat s areály hnědouhelných dolů vč. výsypek a navazující industriální zástavby.

5. CELKOVÉ VYHODNOCENÍ

Výsledkem hodnocení krajinného rázu na území Karlovarského kraje jsou dvě mapy kategorizační a jedna mapa syntetická, která slučuje výsledky obou provedených kategorizací. Dle Kategorizace území z legislativního hlediska (viz mapa) byly za území s nejvyšší ochranou krajinného rázu určeny přírodní parky na území Karlovarského kraje. Jako území s vysokou ochranou krajinného rázu byla určena plocha navrženého přírodního parku v oblasti Doupovských hor. Ostatní území bylo z legislativního hlediska vyhodnoceno jako území s nejnižší ochranou krajinného rázu. V mapě Kategorizace území z hlediska ochrany krajinného rázu je území vyhodnoceno na základě odborného posudku. Z mapy Celková syntéza území z hlediska krajinného rázu je potom patrné rozčlenění území celého Karlovarského kraje s přihlédnutím jak k legislativní ochraně krajinného rázu, tak k jeho odbornému posouzení.

Na základě výsledků z celkové syntézy byly podle stupňů ochrany krajinného rázu v jednotlivých lokalitách stanoveny základní doporučení a limity pro případnou investiční přípravu.

6. ZÁVĚR

Území Karlovarského kraje je z přírodního hlediska poměrně pestré a vzhled krajiny je značně rozmanitý. Na území Karlovarska se nachází CHKO Slavkovský les, celá řada maloplošných chráněných území a 10 přírodních parků. Z hodnocení krajinného rázu je patrné, že plochy se střední, vysokou a nejvyšší ochranou pokrývají většinu území kraje (přes 80 %). Tento možná poněkud překvapivý výsledek je odrazem přírodních podmínek, jakož i postupu hodnocením a pojetí hodnotící škály. Domníváme se nicméně, že i přes zmíněné metodické nedostatky znázorňuje mapa poměrně přesvědčivě krajinářský potenciál území.

Zpracovatel zprávy: RNDr. Petr Anděl, CSc.

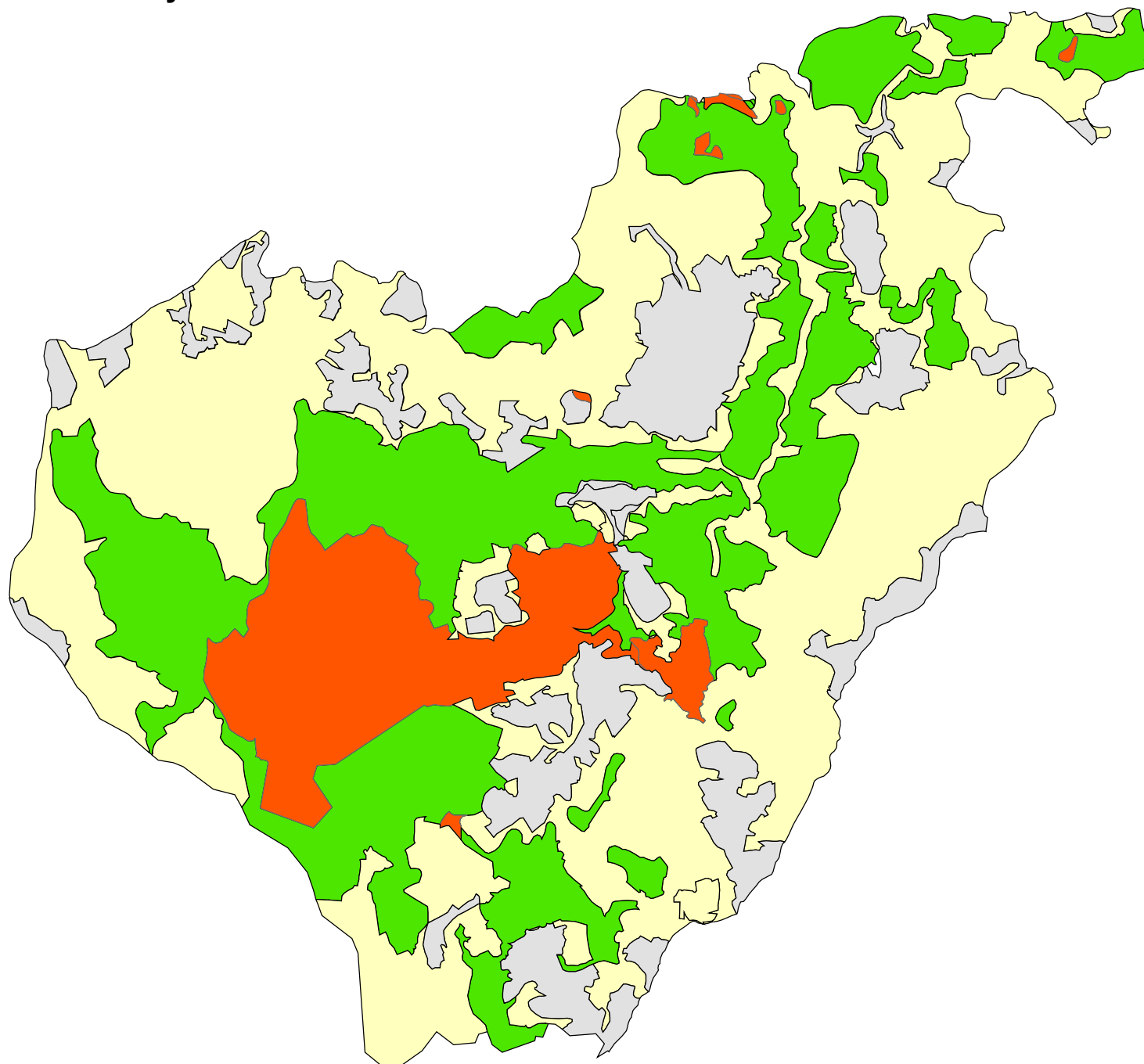
Firma: EVERNIA s.r.o.

Datum zpracování zprávy: 2005

Rozdělení území na krajinné celky

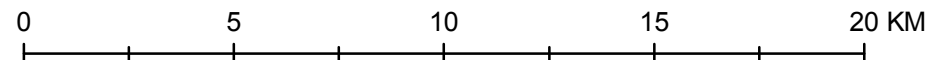

Zonace CHKO Slavkovský les

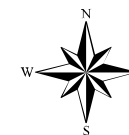

Legenda

- 1 zóna CHKO
- 2 zóna CHKO
- 3 zóna CHKO
- 4 zóna CHKO

Bioregiony na území Karlovarského kraje

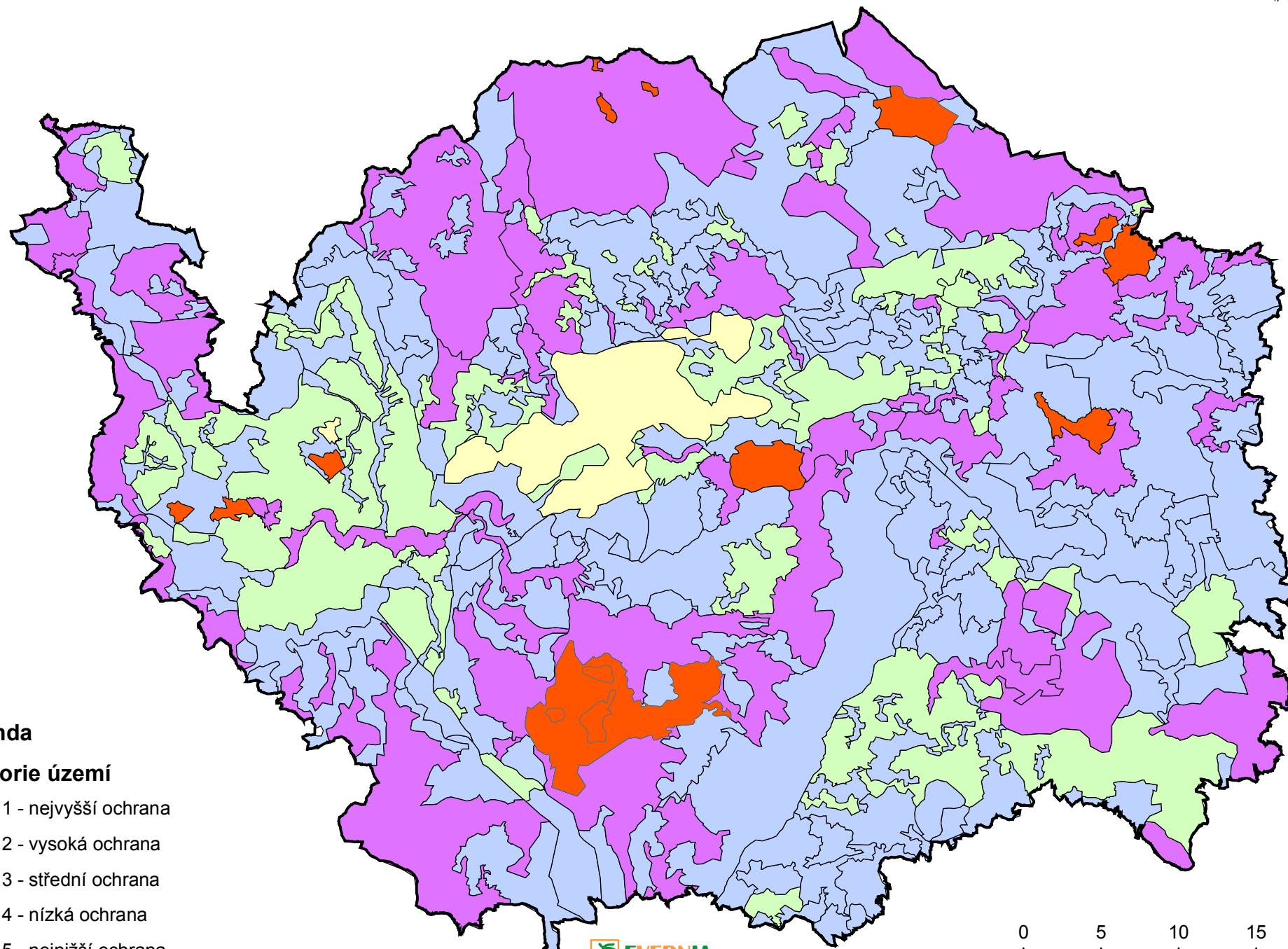
Kategorizace území z hlediska expertního posudku

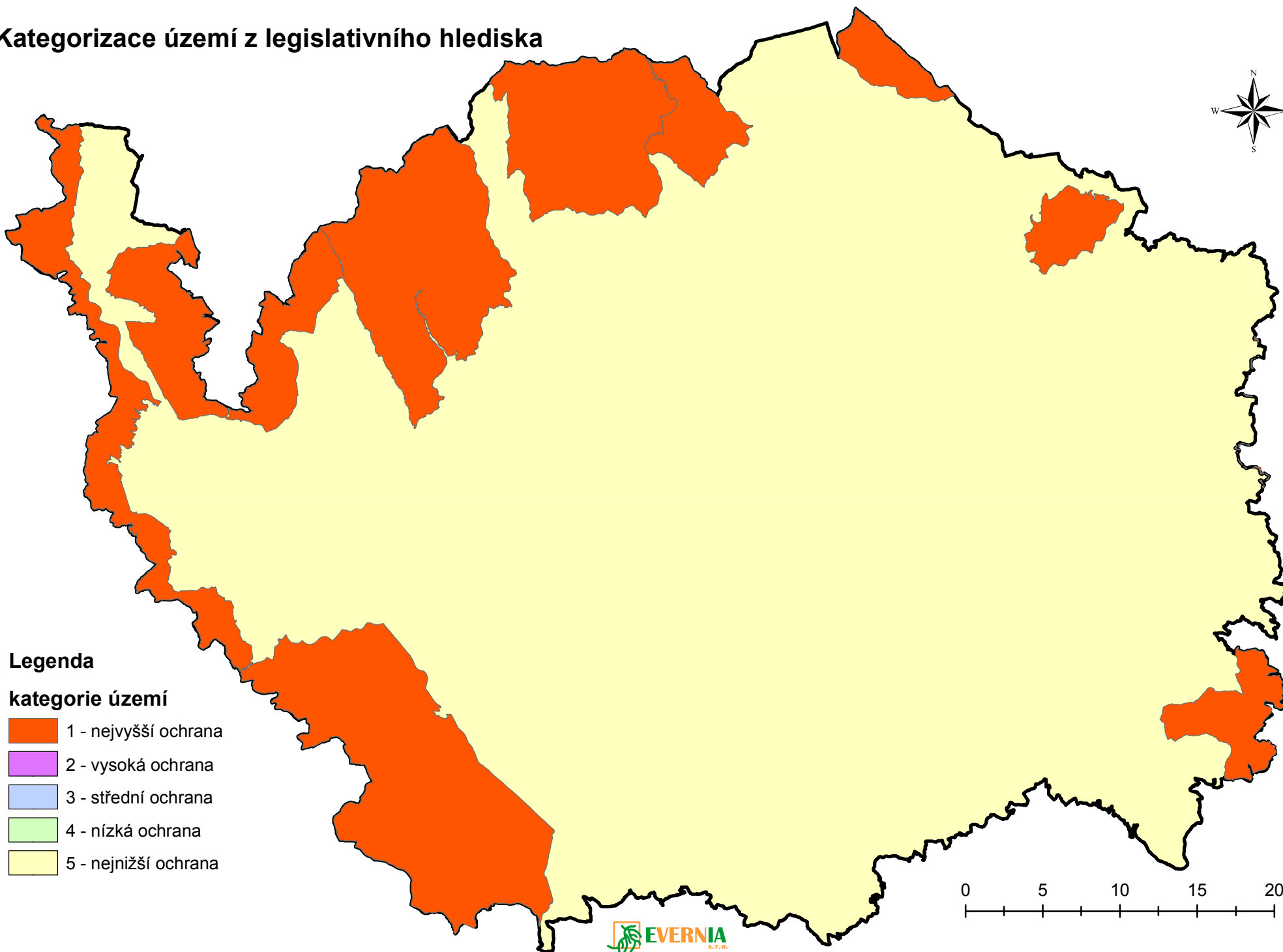
Legenda

kategorie území

- 1 - nejvyšší ochrana
- 2 - vysoká ochrana
- 3 - střední ochrana
- 4 - nízká ochrana
- 5 - nejnižší ochrana

Kategorizace území z legislativního hlediska

Legenda

kategorie území

- 1 - nejvyšší ochrana
- 2 - vysoká ochrana
- 3 - střední ochrana
- 4 - nízká ochrana
- 5 - nejnížší ochrana

0 5 10 15 20 KM

Celková syntéza území z hlediska krajinného rázu

Legenda

- 1 - nejvyšší ochrana
- 2 - vysoká ochrana
- 3 - střední ochrana
- 4 - nízká ochrana
- 5 - nejnižší ochrana

